

УДК 342.733

ШЕЛЯЖЕНКО Ю.В., магістр права, аспірант,
Університет економіки та права “КРОК”

МОНОПОЛІСТИЧНА НАУКОМЕТРІЯ З ТОЧКИ ЗОРУ АКАДЕМІЧНОЇ СВОБОДИ ТА БЕЗПЕКИ

Анотація. У статті аналізуються правові, політичні та економічні проблеми адміністративно-командного нав'язування вченим монополістичної наукометрії. Виявлено ризики для академічної свободи та безпеки, національних інтересів України, особистої автономії науковців. Запропоновані шляхи безпечного розвитку наукометрії в Україні.

Ключові слова: наукометрія, академічна свобода, інформаційна безпека, наукова творчість.

Аннотация. В статье анализируются правовые, политические и экономические проблемы административно-командного навязывания ученым монополистической наукометрии. Выявлены риски для академической свободы и безопасности, национальных интересов Украины, личной автономии исследователей. Предложены пути безопасного развития наукометрии в Украине.

Ключевые слова: наукометрия, академическая свобода, информационная безопасность, научное творчество.

Summary. The paper analyzes legal, political and economic issues of administrative and command imposition of monopolistic bibliometrics on scientists. Risks are revealed to academic freedom and security, to national interests of Ukraine, to personal autonomy of scientists. Ways for the safe development of bibliometrics in Ukraine are suggested.

Keywords: bibliometrics, academic freedom, information security, science citation.

Постановка проблеми. Академічна свобода та безпека, тобто можливість здійснювати наукові дослідження і поширювати знання без втручання та перешкод, сьогодні перебуває під загрозою навіть у найбільш благополучних країнах. Автономія індивідуальних дослідників та науково-дослідницьких інституцій обмежується фінансовими та адміністративними рішеннями, які нав'язують вченим спірні дисциплінарні регуляції. Необхідно досліджувати такі рішення, їх причини, наслідки, супутні ризики та способи відвернути небезпеку. Зокрема, в Україні постає питання правомірності, пропорційності та доцільності примусу науковців публікуватися в престижних, за певними міжнародними рейтингами, виданнях.

Метою статті є аналіз вимог публікації результатів наукових досліджень у виданнях, які індексуються глобальними монополістичними наукометричними (бібліометричними) системами.

Виклад основного матеріалу. Наукометрія, або бібліометрія є статистичною дисципліною, що вивчає кількісні показники наукової активності, зокрема, публікацій та слугує інструментом наукової політики, прийняття управлінських, кадрових, фінансових рішень. Тотальний облік науковців, в т.ч. з питань політичної лояльності, почала академічна комісія “Наука в России” у 1916 – 1934 рр. Прагнучи не відставати від комуністів у фінансуванні та контролі науки, уряд США у 50-х рр. ХХ ст. для оцінки ефективності використання науковцями грантових коштів підтримав проект, в рамках якого було розроблено теоретичні засади наукометрії та почалося створення найвпливовішої нині міжнародної наукометричної бази Web of Science.

Чинний Порядок присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 14.01.16 р. № 13 [1], встановлює такі кваліфікаційні вимоги для присвоєння вчених звань професора, доцента, старшого дослідника, як наявність публікацій у періодичних виданнях, які включені до наукометричних баз Scopus або Web of Science. Окрім того, наказом МОНМС “Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук” від 17.10.12 р. № 1112 [2] від дисертантів вимагається наявність публікацій у наукових періодичних виданнях інших держав або публікацій у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз. З іншого боку, статтями 34, 54 Конституції України, статтею 46 Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність” гарантується свобода поширення інформації та свобода наукової творчості, особиста автономія науковців посилена ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і ст. ст. 19, 27 Загальної декларації прав людини.

Можна зрозуміти зацікавленість авторитетних кіл у прозорості, доброчесності та продуктивності науки і освіти в Україні, однак цей їхній інтерес має бути збалансований з імперативом академічної автономії. Згаданим регуляціям, на думку автора, бракує такої збалансованості, оскільки навіть доступ до Scopus та Web of Science непосильно дорогий для багатьох українських ВУЗів і в цих наукометричних базах всі записи англійською, через що переважна більшість україномовних наукових публікацій не індексуються. Між тим, виключне становище, надане цим двом наукометричним базам Міністерством освіти і науки України в адміністративно-командному порядку, ставить їх та порівняно невелику кількість індексованих ними українських видань у монополне становище, що гальмує розвиток науки та оприлюднення результатів наукових досліджень і демотивує вчених користуватися доступними альтернативними глобальними та локальними наукометричними базами і створювати українські наукометричні бази.

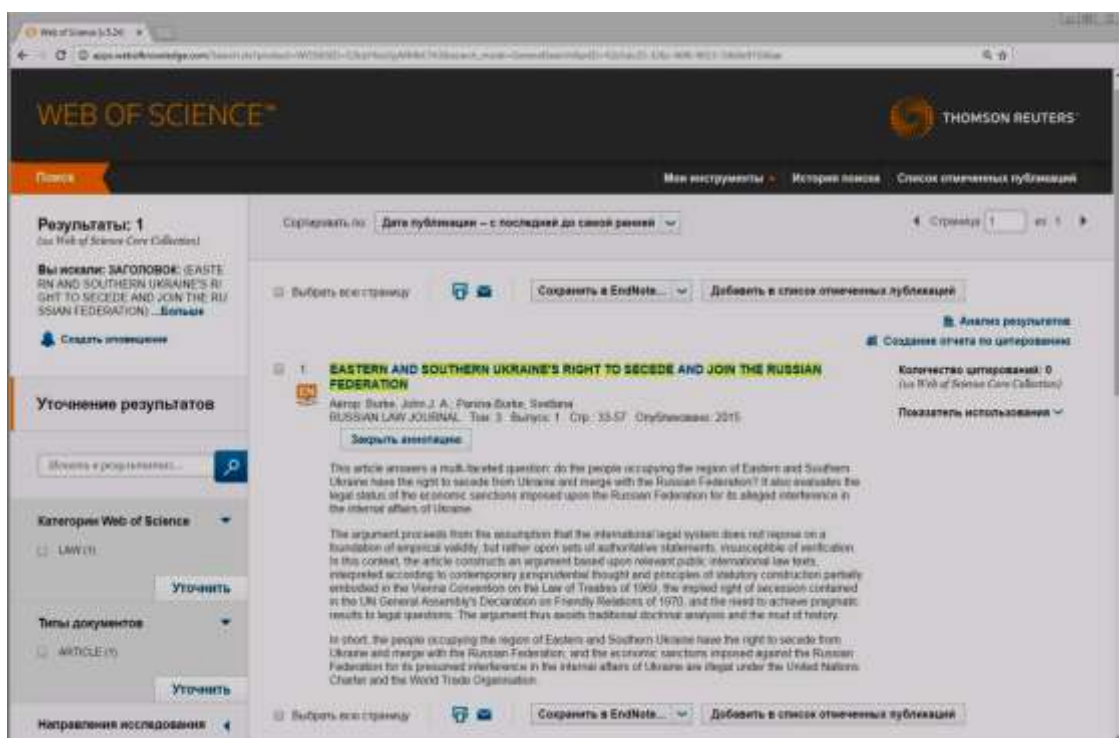

Рис. 1. Посилання на антиукраїнську статтю у Web of Science.

У багатьох галузях, таких, як юриспруденція, в Україні взагалі відсутні видання, що включені до цих наукометричних баз. Між тим, російські видання у галузі права індексуються, через що знаходимо у Web of Science відверто антиукраїнські публікації на зразок опублікованого “Російським правовим журналом” опусу Джона Бурке та Світлани Паніної-Бурке “Право східної та південної України від’єднатися та увійти до Російської Федерації”.

ІНФОРМАЦІЯ О ЖУРНАЛЕ

Полное название: ПРАВО ДОНЕЦКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

Издательство: Донецкая академия внутренних дел министерства внутренних дел Донецкой Народной Республики

Год основания	2016	Рецензируемый	да
Выпусков в год	4	Импакт-фактор JCR	нет
Статей в выпуске	20	Импакт-фактор РИНЦ 2015	нет

Сокращение: Право ДНР Страна: Украина

Город: Донецк Регион:

Печатная версия журнала

ISSN печатной версии: Подлинной индекс: Тираж: 1

Электронная онлайн-версия журнала

ISSN онлайн-версии: Вариант представления:

WWW-адрес: <http://pravodnr.ru>

ISI	нет	Всего статей	37	В настоящее время	выходит
SCOPUS	нет	Всего выпусков	2	Доступный архив	07.2016 - 12.2016
РИНЦ	да	Полных текстов	37	Реферативный	нет
Перечень ВАК		Цитирований	0	Мультидисциплинарный	нет

Тематические рубрики	Код	Раздел рубрикатора ГРНТИ	Журналов
	10.00.00	Государство и право, Юридические науки	1964

Рис. 2. “Науковий” журнал “ДНР” у РИНЦ (RSCI).

Оскільки для публікації результатів дисертацій використовуються й інші наукометричні бази, доцільно зазначити, що дедалі більшу загрозу навіть для національної безпеки України становить участь українських вчених у наповненні “Російського індексу наукового цитування” (РИНЦ, RSCI, Science Index), про включення до якого з гордістю повідомляють чимало українських наукових видань. Публікації у багатьох виданнях, що входять до РИНЦ, дійсно, більш доступні, ніж у Scopus та Web of Science, але краще вже орієнтуватися на Google Scholar, Index Copernicus, DOI, DOAJ, OpenAIRE чи інші західні ресурси, не тільки через західноєвропейський цивілізаційний шлях України, але й через сумнівний контент та нестабільність РИНЦ, до якого включене навіть сепаратистське видання “Право Донецкой Народной Республики”, тоді як 344 наукових видання, в тому числі, до редколегій яких входять відомі українські науковці, з цієї наукометричної бази у квітні 2017 року було виключено без пояснень із публічним ганебним навішуванням ярлика “сміттєві журнали” [3], замість відповіді на претензії було оприлюднено демагогічну заяву, підготовлену монополістичною Асоціацією наукових видавців і редакторів [4], а протестну петицію більш ніж 5,5 тис. науковців [5] проігнорували. Наукометрична база Scopus, судячи з документу Scopus Discontinued Sources List на сайті Elsevier.com, також непрозоро виключила 302 наукових журнали, в тому числі, українських (станом на

січень 2017 року, з бази було виключено українські журнали “Actual Problems of Economics”, “Corporate Board Role Duties and Composition”, “Corporate Ownership and Control”, “Metallurgical and Mining Industry” та “Risk Governance and Control Financial Markets and Institutions”), щоправда, у менш нестабільний спосіб порівняно з РИНЦ: хоча журнали перестали індексуватися, раніше проіндексовані публікації залишилися у базі.

Щоб зрозуміти проблеми з монополістичною наукометриєю, варто згадати, що це дуже нова (і, відтак, не перевірена часом) наука, що виросла на грантах, які видавалися урядом США з метою визначати політику наукових досліджень, і нині тісно прив’язана до купки транснаціональних корпорацій. Ірина Тихонкова, авторка пізнавальних вебінарів та прикладних публікацій про наукометричну базу Web of Science, справедливо констатує, що серед індексованих в ній українських видань відсутня наукова література з суспільних та гуманітарних наук [6; 7]. Також вона зазначає, що ця база була першою в світі і її створив Юджин Гарфілд за зразком переліку прецедентних судових рішень Shepard’s Citations. У оригінальній статті Гарфілда “Індекси цитування для науки: новий вимір документування шляхом асоціювання ідей”, опублікованій у Science у 1955 р. [8], йдеться про те, що Shepard’s Citations є приватним бізнесом, що систематизує американські судові прецеденти для використання в юридичній практиці з 1873 року, в тому числі, враховує зв’язки прецеденту з попередніми та наступними прецедентами, що особливо важливо тоді, коли судова практика міняється і прецедент діє по-новому чи взагалі втрачає силу. На основі цього успішного досвіду юридичної спільноти Гарфілд запропонував складати наукові довідники впливу (“імпакт-фактору”) окремих наукових публікацій, співставляючи їм наступні публікації, що на них посилаються. Такий імпакт-фактор, пише Гарфілд, має бути більш показовим, ніж інші індикатори наукової продуктивності, серед яких він називає кількість публікацій як показник впливовості вченого та кількість посилань і реферувань як показник впливовості журналу. Також у статті Гарфілда наведено приклад визначення імпакт-фактора однієї публікації на основі аналізу близько 500 публікацій в тому ж журналі за наступні 5 років, в яких знайшлося 23 посилання на обрану статтю.

Перша публікація Гарфілда не містить жодного натяку на створення глобальної наукометричної монополії. В ній описано простий метод аналізу взаємозв’язку публікацій, застосовний одним дослідником в межах одного журналу чи вузького напрямку наукових досліджень. Метод Гарфілда може автономно застосовувати будь-який вчений чи група вчених для бібліографічних досліджень та складання наукометричних баз даних за окремими напрямками досліджень, окремими осередками наукової інформації, окремими галузями науки, окремими науками, з локальним та глобальним охопленням. Наприклад, досліджуючи правові основи особистої автономії, автор самостійно створює міжнародну наукометричну базу даних публікацій на цю тему, і на це не витрачається надто багато зусиль, враховуючи, що через Web of Science, Google Scholar та каталоги центральних бібліотек України знайдено трохи більше сотні англомовних, півсотні російськомовних і кілька десятків україномовних релевантних публікацій, з яких можна виділити для прикладних цілей більш вузьке коло публікацій, що знаходяться у відкритому доступі, та провести дослідження їх імпакт-фактора в межах цього вузького кола, що корисно для розвитку наукових досліджень в даному напрямку і водночас не потребує надто багато зусиль від дослідника. Подібне наукометричне дослідження не зайве було б здійснювати кожному індивідуальному досліднику, готуючи список літератури для своєї статті, монографії, дисертації чи іншої

академічної праці, при цьому не прив'язуватися до монополій, але й користуватися всіма доступними бібліографічними та наукометричними ресурсами.

Скажімо, якщо малому університету не по кишені Web of Science, можна скористатися доступом до цієї бази в Національній бібліотеці ім. В.І. Вернадського чи домовитись про співпрацю з більш багатими університетами чи іншими академічними установами, які можуть собі дозволити розкіш передплати. Але й не варто зобов'язувати усіх дослідників працювати з конкретними наукометричними базами, цим може займатися частина наукової спільноти, тоді як решта вчених користуватиметься результатами їх досліджень. Накладення таких дисциплінарних зобов'язань вже не перший рік оспорується з точки зору академічної свободи та безпеки.

Стів Фулер зазначає [9], що Гарфілд і його грантодавці з новоствореної, на той час, Американської Національної Наукової Фундації, ставили собі за мету запровадити в США систему керування наукою за комуністичними адміністративно-командними зразками, оскільки бюрократичний утилітаризм СРСР викликав захоплення частини наукових менеджерів, які не надто переймалися моральними цінностями академічної автономії. Критикуючи монополістичну наукометрію, Фулер вказує на такі її недоліки, як брак економічної чутливості, самореференційність (однобоку концентрацію на обраному сегменті джерел інформації), а також створення штучних бар'єрів для наукової кар'єри – починаючи науковці в умовах зцементованого наукометрією консервативного елітизму “мають бути відповідної статі (особливо у природничих науках), мають закінчити правильний університет, працювати з правильним керівником над правильною темою, отримати гарну роботу і грант, публікуватися в правильних журналах тощо”. Фулер зазначає, що зневага до показників інноваційності та практичної користі наукових досліджень на користь формально-кількісної наукометрії призводить до імітації науки, росту кількості непотрібних публікацій, і нагадує про негативний досвід Іспанії, яка у середні віки витратила багато золота на створення потужної системи 32-х університетів, залежних від держави та церкви, з сумними результатами. Через нові стандарти “суспільства знань” тільки доктори могли посідати ключові адміністративні та церковні посади. У країні видавалося найбільше в світі академічних публікацій, більшість з яких були непрактичними схоластичними синтезами. Цей позірний академізм без академічної автономії парадоксально співіснував із винищенням інакомислячих Трибуналом Священної Канцелярії Інквізиції і може розглядатися як курйозний історичний приклад імітації науки за формальними ознаками в умовах тотального невігластва, гальмування науково-технічного прогресу.

Критика Фулера не є поодинокую. Про небезпеку згубного впливу елітистсько-технократичного диктату в бюрократичному управлінні, позбавленому гуманістичної моральної основи, на початку 90-х років минулого століття попереджав академік Володимир Копейчиков у монографії “Народовладдя і особистість” [10]. Олексій Картунов та Олег Маруховський у монографії “Інформаційне суспільство: аналіз політичних аспектів зарубіжних концепцій” вказують, що світову демократичну спільноту не можуть не турбувати спроби правлячого класу окремих держав з імперськими амбіціями скористатись досягненнями інформаційної революції та революції знань, а також бурхливим, по суті, вибуховим розвитком інформаційно-комунікаційних технологій для встановлення свого віртуального і реального світового панування [11]. У термінології Аджемоглу і Робінсона [12], монополістичну наукометрію можна назвати екстрактивним інститутом глобальної політики, що гальмує розвиток науки, на відміну від бібліографічних ресурсів з відкритим доступом до поповнення та пошуку в них, які є інклюзивними і стимулюють академічний розвиток.

Через ту саму систему Web of Science можна знайти чимало свіжих (за 2017 рік) публікацій, в яких висловлюється стурбованість прагненням бюрократів упослідити академічну автономію. Наприклад, Сімілі-Майкл та Халдіман у статті “Сталість досліджень фотосинтезу – в умовах, коли дослідження ускладнюються культом аудиту та менеджменту” [13] зазначають, що стабільності наукових досліджень загрожує бюрократична система, яка, віддаючи перевагу короткостроковим утилітарним цілям і плазуючи перед тенденційно витлумаченими “ринковими законами”, ставить під загрозу університетську автономію, насаджує “вимірювання” наукової “продукції” і відповідно розроблені політики фінансування і критерії найму/звільнення/просування по службі, які призводять до гонитви за формальними показниками, полювання на гранти, зміни в практиці публікації і придушення неортодоксальних ідей. Така система гальмує дослідження, створює антагонізм, спрямовує потенційно творчого дослідника геть від оригінальності і відкриттів, позбавляє вчених задоволення від наукової праці і відчужує плоди цієї праці – застерігають науковці.

Привертає увагу доповідь Норвезької асоціації дослідників (нагадаємо, що Норвегія займає перше місце в рейтингу людського розвитку ООН) під промовистою назвою “Академічна свобода під тиском” [14], де вказано, що ключовим елементом академічної свободи є право публікувати результати досліджень у самостійно обраних каналах комунікації, і ця академічна свобода підривається посиленням регуляторних вказівок у норвезьких інституціях щодо того, де і як дослідження мають публікуватися.

Можна зауважити, що подібна критика іноді грішить нехтуванням справедливими міркуваннями економічної доцільності та менеджменту. Але якщо вже мова йде про це, не менш справедливо нагадати про високу вартість і доступність лише небагатьом обраним повноцінної освіти в сфері менеджменту, відсутність масової культури менеджменту, який нині є дисципліною інтенційно елітистською, умисно езотеричною, подібно до наукометрії. Відтак, можна зрозуміти позицію частини науковців, які вважають ці дисципліни псевдонауковими, адже супутній академічним активностям у цих сферах елітизм є явищем, що корумпує науку і є нетерпимим з точки зору егалітарної ліберальної моралі.

На Заході, де цінності індивідуальної свободи є традиційно міцними в широких масах, а не тільки серед правлячого класу (який у нас ще й провокаційно заперечує ці цінності на публіці, сповідуючи їх всім своїм способом життя), культура менеджменту нині переросла вузьку корпоративність і поступово стає фундаментом особистої автономії, загальнодоступним мистецтвом підвищення особистої ефективності, самодисципліни, самовираження, саморозвитку, самоорганізації та самоуправління.

Демократизація, децентралізація та демонополізація менеджменту на Заході призвела до розвитку культури Open Source (відкритих джерел), в основі якої лежить ідея, що підтримка новацій має бути добровільною, щоб новатори та інвестори новацій могли отримати винагороду і думати про майбутнє, але не могли нав’язувати суспільству своє технічне рішення як безальтернативне та гальмувати подальший розвиток науки. Орієнтований на Open Source науковий менеджмент цілком відповідає традиційній українській “філософії серця”, суть якої правник Памфіл Юркевич висловив у такому міркуванні: індивідуальна воля є спільний гаразд, якщо тільки не пригноблює волю інших [15]. Це міркування Юркевича близьке до вислову одного з фундаторів американської психології та філософії прагматизму Вільяма Джеймса, який у знаменитій лекції про великих людей стверджував, що суспільство завмирає без особистої ініціативи, а особиста ініціатива вмирає без підтримки суспільства [16].

Відтак, можна погодитись із Кліффордом Татумом та Полем Вотерсом, які у статті “Бібліометрика та культура відкритого доступу” [17] вказують на ріст запиту академічної спільноти на бібліографічні та наукометричні сервіси Open Source. Цей запит вже зараз частково задовольняється відкритими для доступу через Інтернет каталогами українських та зарубіжних бібліотек, в тому числі електронних бібліотек та архівів академічних праць вищих навчальних закладів, відкритими каталогами публікацій, соціальними науковими мережами, користувачі яких можуть самостійно завантажувати свої праці та цитування, на зразок Academia.edu та CiteULike. У маніфесті наукометричної системи Altmetrics зазначається, що рецензування та публікація у вузькому колі престижних журналів, облік цитувань як метод оцінки впливу окремих публікацій вже неактуальні в сучасному світі, де науковець може просто поділитися ідеєю в соцмережі та цим одразу вплинути на розвиток науки; тому імпакт-фактор має включати оцінку використання (завантаження, перегляди) публікації, рецензування (експертну думку), цитування та альтернативні показники: поширеність, лінки, закладки, обговорення, тощо [18]. Кайван Куша та Майк Фелвел у збірці “Поза бібліометрикою: використання багатовимірних індикаторів наукового впливу” [19] наводять приклад автономної університетської наукометричної бази CiteSeer, першої автоматизованої системи індексації цитувань, яка адмініструється Університетом штату Пенсильванія і орієнтується, перш за все, на онлайнві публікації. На сайті Open Science in Ukraine перераховано [20] десятки цифрових сервісів для дослідників, 7 альтернативних наукометричних систем, а також наведено список українських журналів у Scopus та Web of Science. Навіть монополістична наукометрична система Web of Science не залишилась осторонь тенденцій відкритого доступу: вони пропонують відкритий доступ до безкоштовних вебінарів [21], книг [22] та інших інформаційних ресурсів з дохідливою пропагандою їхнього ексклюзивного підходу до оцінювання наукових праць.

Тенденції децентралізації наукометрії вбачаються не тільки у русі Open Source та створенні власних наукометричних ресурсів у Росії та Європейському Союзі, але й у історії з появою Scopus. Адже Web of Science свого часу була практично безальтернативною наукометричною базою, сформованою в інтересах грантодавців наукових досліджень, але політика оцінки журналів у Web of Science не задовольняла наукових видавців, і монополістичне видавництво наукової літератури Elsevier вдалося до створення власної бази Scopus. Не виключено, що свої наукометричні бази створять у майбутньому видавці країн третього світу, яких елітисти на Заході називають “хижаками” та “шахраями” і виключають з провідних наукометричних баз за надто доступні наукові публікації: у Web of Science можна знайти тези мультидисциплінарних конференцій з оргвнеском більше 300 доларів, тоді як участь у східноєвропейських мультидисциплінарних конференціях коштує від \$ 3 до \$ 30, максимум \$ 50. Проти видавничих та наукометричних монополій активно протестують західні науковці, з останніх прикладів можна навести публічну петицію 16 тис. вчених на сайті The Cost of Knowledge, які відмовляються користуватися продуктами та послугами монополістичного видавця Elsevier, власника Scopus, через нав’язування університетам дорогих пакетів послуг, небажання переходити на відкритий доступ, підтримку цензури Інтернету під виглядом “боротьби з піратством”.

У підсумку, українським вченим треба бути більш прагматичними – і це не означає гнатися за копійкою, як вважається у вульгарній трактовці прагматизму. Це означає, за словами фундатора філософії прагматизму Чарльза Пірса, судити про все на основі практичних проявів, завжди ставити питання “Яка з того користь?”. З точки зору прагматизму, ніхто не допоможе нам розбудувати українську науку, якщо ми самі не

будемо за власною ініціативою цим займатися, шукаючи і знаходячи користь від конкретних наукових результатів для індивідуальних дослідників, інституцій, бізнесу та суспільства в цілому. Полювання на плагіат та дріб'язкове вимірювання наукової продуктивності перестане бути потрібним, коли ми згадаємо, що практична користь, самостійність та результативність наукових робіт, а не дотримання бюрократичних формальностей має лежати в основі науки. Це потребує і зміни парадигми освіти: зараз освіта відірвана від наукового нормативу емпіризму і базується на механістичному насадженні стереотипних догм та способів мислення, демотивуючій формальній “оцінці знань” замість підтримки практичного самостійного здобуття знань. Прагматизм вимагає підтримувати особисту ініціативу в постановці корисних цілей та пошуку ефективних засобів досягнення своїх цілей, щоб мірилом успіху був лише об'єктивний результат, здатність людини самостійно та (чи) у групі досягнути поставленої практичної мети (у випадку освіти – мети пізнати те, що людині цікаво, в тому числі, краще зрозуміти власні інтереси, індивідуальні та спільні з іншими), а не відчужена оцінка знань авторитетними колами, яким іноді бракує альтруїзму, щоб радіти успіхам інших та ідеям реформ і не розглядати їх як посягання на свій авторитет.

Висновки.

Переваги глобальних монополістичних наукометричних (бібліометричних) систем, такі як широкий моніторинг та комплексна оцінка наукової активності, нівелюються суттєвими недоліками: дороговизною, непрозорістю, нестабільністю, відірваністю від галузевих та національних наукових контекстів. Політика зобов'язання вчених публікувати результати наукових досліджень у виданнях, які індексуються такими системами, вважаємо, є протиправною та небезпечною.

Для утвердження академічної автономії, свободи та безпеки наукових досліджень доцільно активізувати наукове спілкування як альтернативну бюрократичному менеджменту систему демократичного самоуправління української науки, не стільки на основі елітистської представницької демократії, скільки на основі егалітарної прямої демократії участі. Відходячи від пустопорожніх суперечок про формальності, треба бути вимогливими переважно щодо практичної результативності науки і залишити питання необхідної для цього самодисципліни на розсуд автономних суб'єктів академічного життя, щоб кожен з них міг самоорганізуватися та мобілізувати ресурси зручним та ефективним способом на власний розсуд, відповідно до власного устрою, досвіду та традицій. Маємо мислити широко і критично, не зациклюючись на особистих, корпоративних та національних інтересах, хоча і виявляючи належну повагу до всіх правомірних інтересів, і підтримувати локальний та глобальний науковий діалог та співпрацювати з усіма гідними академічними партнерами для досягнення практичних результатів, створення та впровадження наукових технологій на практиці.

У разі застосування наукометрії слід надавати перевагу ресурсам з відкритим доступом (open source) та українським ресурсам, а у разі браку чи недостатньої функціональності таких не лінуватися створювати та удосконалювати відповідні ресурси. Цей прагматичний підхід потребує поступової відмови на всіх рівнях, в тому числі на рівні державного регулювання, від застарілого, формалістичного застосування показників монополістичної наукометрії, децентралізації наукометричної інформації шляхом створення та розвитку наукометричних баз за окремими напрямками досліджень, джерелами та групами джерел, дисциплінами, галузями наук; децентралізовані наукометричні бази, в тому числі з міжнародним охопленням наукових публікацій, можуть створюватися, підтримуватися та розвиватися автономно індивідуальними дослідниками, науковими колективами, редакціями наукових журналів,

університетами, бібліотеками, академіями та іншими інституціями, в тому числі, при підтримці держави, приватних інвесторів та благодійників, як на міжнародних, так і зі створенням національних цільових та універсальних наукометричних платформ.

Водночас, не обов'язково повністю відмовлятися від монополістичної наукометрії; за наявності безпечного доступу до її ресурсів не зайве ними користуватися. Але необхідно з великою обережністю, бажано в мінімальному обсязі користуватися потенційно загрозливими для інформаційного суверенітету України наукометричними базами країни-агресора на зразок Російського індексу наукового цитування (РИНЦ, RSCI), який включає псевдонаукові видання угруповання “ДНР”.

Науковим установам варто визначити співробітників, відповідальних за наукометрію, просування наукових досліджень у рейтингові джерела, включення у рейтинги власних джерел наукової інформації, створення та підтримку власних наукометричних баз, пошук внутрішніх та зовнішніх ресурсів актуалізації та рейтингування наукових досліджень, а також індивідуально мотивувати вчених займатися наукометричними дослідженнями в добровільному порядку, без тотального державного примусу, в тому числі, користуватися впливовими західними монополістичними наукометричними базами Scopus та Web of Science (бажано, на західні ж грантові кошти – коли йдеться про платний доступ та про запуск українських видань, орієнтованих на включення в ці бази) і реагувати в порядку наукової критики та морального осуду на появу в цих базах псевдонаукових публікацій, спрямованих на підірив суверенітету та територіальної цілісності України.

Використана література

1. Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам : наказ Міністерства освіти і науки України від 14.01.16 р. № 13 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 17. – С. 167. – Ст. 693.
2. Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук : наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 17.10.12 р. № 1112 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 86. – С. 250. – Ст. 3515.
3. Шеляженко Ю. Как РИНЦ выбросил мои исследования в мусорную корзину. – Режим доступу : <http://echo.msk.ru/blog/shelya/1969022-echo>
4. Почему было принято решение об исключении группы журналов из РИНЦ? – Режим доступу : http://elibrary.ru/retraction_faq.asp
5. Сотни тысяч научных статей должны быть возвращены в РИНЦ. – Режим доступу : <https://www.change.org/p/сотни-тысяч-научных-статей-должны-быть-возвращены-в-ринц>
6. Тихонкова І.О. Міжнародні бази даних наукової літератури Scopus, Index Copernicus, DOAJ, elibrary, російський індекс наукового цитування відкривають нові можливості для наукових журналів України. – (Досвід журналу “Biopolymers and cell”) / Наука України у світовому інформаційному просторі. – 2010. – № 3. – С. 27-32.
7. Тихонкова І.О. Наукова періодика України у дзеркалі Web of Science / Наука України у світовому інформаційному просторі. – 2016. – № 13. – С. 31-39.
8. Garfield E. Citation Indexes for Science. A New Dimension in Documentation through Association of Ideas / Science. – 1955. – Vol. 122. – No. 3159. – P. 108-111.
9. Фулер С. Що робить університети унікальними? Оновлення ідеалу для доби підприємництва / Дух і Літера : Університетська автономія (спеціальний випуск). – 2008. – № 19. – С. 195-221.
10. Копейчиков В.В. Народовластие и личность / В.В. Копейчиков. – К. : Україна, 1991. – 280 с.
11. Картунов О.В. Інформаційне суспільство : аналіз політичних аспектів зарубіжних концепцій : монографія / О.В. Картунов, О.О. Маруховський. – К. : Університет економіки та права “КРОК”, 2012. – 344 с.

12. Аджемоглу Д. Чому нації занепадають : походження влади, багатства та бідності / Д. Аджемоглу, Д. Робінсон. – К. : Наш Формат, 2016. – 440 с.
13. Tsimilli-Michael M. Sustainability of photosynthesis research – when research is impeded by the cults of audit and management / M. Tsimilli-Michael, P. Haldimann / *Photosynthetica*. – 2017. – Vol. 55. – Iss. 2. – P. 391-400.
14. The Norwegian Association of Researchers: Academic freedom under pressure. Key principles and trends / *Skriftserien*. – № 1/2017. – Режим доступу : https://www.forskerforbundet.no/Documents/skriftserien/2017-1_Academic_freedom.pdf
15. Юркевич П.Д. Історія філософії права. Філософія права. Філософський щоденник / П.Д. Юркевич. – К. : Український світ, 1999. – 756 с.
16. William James. *The Will to Believe; And Other Essays in Popular Philosophy*. – Auckland : The Floating Press, 2010. – 379 p.
17. Tatum C. *Bibliometrics and the Culture of Open Access [v0.1]* / C. Tatum, P. Wouters. – Режим доступу : <http://altmetrics.org/workshop2011/tatum-v0>
18. *Altmetrics: a manifesto*. – Режим доступу : <http://altmetrics.org/manifesto>
19. Kousha K. *Web Impact Metrics for Research Assessment* / K. Kousha, M. Thelwall. – (*Beyond Bibliometrics : Harnessing Multidimensional Indicators of Scholarly Impact*). – Cambridge : MIT Press, 2014. – P. 289-306.
20. Цифровые инструменты исследователей. – Режим доступу : <http://www.openscience.in.ua/ru/research-tools.html>
21. Информационный портал о работе на платформе Web of Science (TM). – Режим доступу : <http://wokinfo.com/russian>
22. *Руководство по наукометрии : индикаторы развития науки и технологии : монография* / [М.А. Акоев, В.А. Маркусова, О.В. Москалева, В.В. Писляков] ; под. ред. М.А. Акоева. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2014. – 250 с.

~~~~~ * * * ~~~~~